

BINNENLANDSE WERKWEEK ALLARDSOOG

9 – 15 OKTOBER 2022

Alfons Vaessen alfons.vaessen@xs4all.nl

Met bijdragen van Beatrice Mantel en AnnaElise Jansen

Vaessen, A. 2023. Inland Working Week, Allardsoog, 9–15 October 2022. *Coolia* 66(4): 159–171.

In 2022, the Inland Working week was held from 9 to 15 October in the border area of Friesland, Groningen and Drenthe, in the NIVON house Allardsoog in Een-West, in Drenthe, just across the border with Friesland. There were about 30 participants. A total of 487 species of mushrooms were observed.

De Binnenlandse Werkeek in 2022 (9–15 oktober) werd gehouden in het gebied op de grens van Friesland, Groningen en Drenthe. We verbleven in het NIVON-huis Allardsoog in Een-West, in Drenthe pal over de grens met Friesland (Figuur 1). Er waren zo'n 30 deelnemers. Totaal werden 487 soorten paddenstoelen waargenomen.

Noordoost-Friesland, Noordwest-Drenthe en het westen van Groningen zijn niet de door mycologen meest bezochte gebieden van ons land. Dat is jammer, want het blijkt een afwisselend en rijk paddenstoelengebied. De gebieden variëren van nat veenmosrietland en moeras, via drassige broekbossen en natte schrale graslanden tot droge bossen op voormalige heide- en hoogveenontginningen, landgoederen en kleibossen op potklei met statige lanen (Tabel 1). Dit leverde een totaal van 487 soorten op.

Excursiegebieden

In totaal zijn tijdens de 15 excursies paddenstoelen gemeld van 30 kilometerhokken (Tabel 2). Kilometerhok 206–576 in Surhuisterveen is een buitenbeentje. Tijdens de heenreis naar de Rohelster Mieden zagen enkele deelnemers in de berm een grote groep Vliegenzwammen (*Amanita muscaria*), een goede reden om hiervoor op de terugreis te stoppen en de groep te registreren voor het vliegenzwammenproject.

De eerste middag liepen we het terrein in ten westen van ons onderkomen, deels loofbos,

deels droge heide. Het aantal paddenstoelen was hier vrij beperkt. Zeker in de struikheidevegetatie vonden we nauwelijks paddenstoelen. Enkele interessante soorten zijn: Witte bundelridderswam (*Clitocybe connata*), Zwavelzwam (*Laetiporus sulphureus*) en Hulstdekselbekertje (*Trochila ilicina*).

Figuur 1. NIVON-huis Allardsoog. (Foto: Paul van Drimmelen)

	Naam terrein	Plaats	omschrijving
1	Heide van Allardsoog	Allardsoog	heide, poelen, bos (kaler)
2	Slotplaats	Bakkeveen	vochtig bos, achterin droger, loof- en naaldbos, lanen
3	Wikelslân	Earnewoude	veenmos, els, wilg, berk, snipperpaden
4	Kleibos	Foxwolde, Roden	bos en lanen op potklei
5	Mensingebos	Roden	loof- en naaldbos, heide
6	Rohelster Mieden Mem Wedmanpad	Buitenpost	moeras, veenmos
7	Katlijker Schar	nabij Heerenveen	lanenstructuur beuk en eik, hei, plasdras, gemengd bos, beetje hei
8	Stuttebosch	Oldeberkoop	gemengd bos en nat schraalland
9	Rottige Meente	Nijetrijne	moerasbossen, lanen
10	Ravenswoud/Fochteloërveen	Ravenswoud	soortenrijk naald- en loofbos
11	DFW Kannedemeer Aeckingerzand	Appelscha	nat zandwinningsgebied, oeverzone, heide en zandverstuiving; plus vochtige oevers tot het hek langs het schraalland en Aekingerzand (stukje)
12a	Burgum waterwingebied, Riske-laone	Burgum	Ritske bos, loofbos, bermen, heitje, schraal grasland
12b	Menno van Coehoornweg, Burgum	Burgum	eikenlaan
13	Coendersborg	Nuis	landgoed, lanen, bos, heitje
14	Lindevallei Driesenpolder	Wolvega	moerasbos, veenmosrietland
15	Slotplaats	Bakkeveen	vochtig bos, achterin droger, loof- en naaldbos, lanen
16	Berm N538 Surhuisterveen	Surhuisterveen	berm met eik

Tabel 1. Excursiegebieden met habitat.

Op maandag 10 oktober vertrokken er drie excursies: naar de Slotplaats in Bakkeveen, het Wikelslân in Earnewoude en het Kleibos in Foxwolde bij Roden.

De Slotplaats is een buitenplaats met enkele lanen met eik en Beuk en een deels oud wat vochtig loofbos, dat verder naar achteren droger wordt en waarin ook naaldbomen verschijnen. Hier werden onder andere gevonden: Vaaggegordelde gordijnzwam (*Cortinarius anomalus*), Vogelkersheksenbezem (*Taphrina padi*) en Scherpe schelpzwam (*Panellus stipticus*).

Het Wikelslân in het Nationaal Park Alde Feanen is een laagveengebied met veenmosrietland en broekbossen met Zwarte els, berk en wilg. De wandelpaden in het gebied zijn deels snipperpaden. Enkele typische moerassoorten: Veenmoszompzwam (*Alnicola sphagneti*), Kleine elzengordijnzwam (*Cortinarius bibulis*) en Olijfbuine zwavelkop (*Hypholoma olivaceotinctum*) (Figuur 2).

Het Kleibos is een loofbos met enkele eikenlanen. Het ligt op potklei: erg compacte klei die als grondmorene is afgezet door gletsjers in het Salien. Hier vinden we typische soorten van kleibossen, zoals Geelwrattinge amaniet (*Amanita franchetii*), Kleibosrussula (*Russula pseudointegra*) (Figuur 3), Vuurmelkzwam (*Lactarius pyrogalus*) (Figuur 4) en Streephoedridderzwam (*Tricholoma sejunctum*).

Dinsdag 11 oktober gingen de excursies naar het Mensingebos bij Roden en de Rohelster Mieden bij Buitenpost.

Het Mensingebos bij Roden is een klassiek stukje Drents landschap met loof- en naaldbossen van verschillende leeftijden, heide, vennen, een beekdal en een es. De stersoort is hier Kleverige knolamaniet (*Amanita virosa*). Verder werden hier onder andere waargenomen: Dikplaatsatijnzwam (*Entoloma clandestinum*) en Witte russula (*Russula delica*).

De Rohelster Mieden bij Buitenpost bestaan uit drassige hooilanden, broekbossen en meer of minder dichtgegroeide petgaten. Het is een oud Fries landschap uit een plaatjesboek. Ook hier vonden we weer enkele fraaie moerassoorten: Violetvlekkende moerasmelkzwam (*Lactarius aspidicus*), Vlokkig veenmosklokje (*Galerina paludosa*) en Modderzwavelkop (*Hypholoma subericaeum*). De opvallendste vondst is de eerste waarneming in Friesland van Veenmosrussula (*Russula sphagnophila*).

De excursies van woensdag 12 oktober waren naar Katlijker Schar bij Heerenveen, het Schuttebos bij Oldeberkoop en de Rottige Meente bij Nijetrijne.

Het Katlijker Schar ten oosten van Heerenveen ligt op de overgang naar het dal van de Tsjonger en bestaat uit droge en vochtige heide, bossen en moerassen. Van noord naar zuid wordt het natter. Hier werden onder andere gevonden: Kasseienkogelzwam (*Annulohypoxylon cohaerens*), Witte kluiwzwam (*Helvella crispa*) en Gewone knolvezelkop (*Inocybe praetervisa*).

Het Schuttebosch bij Oldeberkoop is een gemengd bos met percelen loof- en naaldhout en

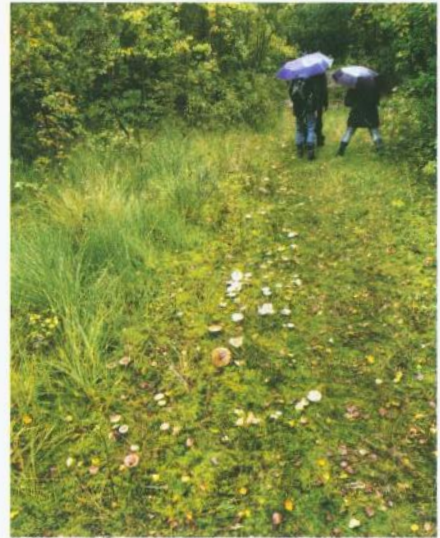
Figuur 2. Olijfbruine zwavelkop (*Hypholoma olivaceotinctum*) in de Alde Feanen (Wikelslân). (Foto: Melchior van Tweel)

Figuur 3. Kleibosrussula (*Russula pseudointegra*) in het Kleibos bij Foxwolde. (Foto: Alfons Vaessen)

Figuur 4. Vuurmelkzwam (*Lactarius pyrogalus*) in het Kleibos bij Foxwolde. (Foto: Alfons Vaessen)

	Naam terrein	Plaats	X	Y	Aantal soorten/ KM-hok	Totaal excursie
1	Heide van Allardsoog	Allardsoog	216	567	59	59
2a	Slotplaats	Bakkeveen	212	566	49	102
2b	Slotplaats	Bakkeveen	211	566	2	
3a	Wikelslân	Earnewoude	191	572	30	51
3b	Wikelslân	Earnewoude	192	572	34	
4a	Kleibos	Foxwolde, Roden	227	574	50	103
4b	Kleibos	Foxwolde, Roden	227	575	81	
5	Mensingebos	Roden			3	102
5a	Mensingebos	Roden	224	571	46	
5b	Mensingebos	Roden	225	571	22	
5c	Mensingebos	Roden	225	570	27	
5d	Mensingebos	Roden	224	570	17	
6a	Rohelster Mieden Mem Wedmanpad	Buitenpost	205	583	86	86
6b	Rohelster Mieden Mem Wedmanpad	Buitenpost	206	583	2	
7a	Katlijker Schar	nabij Heerenveen	198	550	101	117
7b	Katlijker Schar	nabij Heerenveen	198	549	48	
8	Stuttebosch	Oldeberkoop	207	550	106	106
9a	Rottige Meente	Nijetrijne	190	539	46	64
9b	Rottige Meente	Nijetrijne	190	540	12	
9c	Rottige Meente	Nijetrijne	189	540	21	
10a	Ravenswoud/Fochte- loërveen	Ravenswoud	222	555	111	136
10b	Ravenswoud/Fochte- loërveen	Ravenswoud	223	555	65	
11	DFW Kannedemeer Aeck- ingerzand	Appelscha	215	550	71	71
12a	Burgum waterwingebied, Riskelaone	Burgum	196	580	75	97
12b	Menno van Coehoornweg, Burgum	Burgum	196	579	38	
13a	Coendersborg	Nuis	216	573	77	125
13b	Coendersborg	Nuis	216	572	51	
14	Lindevallei Driessenpolder	Wolvega	197	541	65	65
15	Slotplaats	Bakkeveen	212	566	84	84
16	Berm N538 Surhuisterveen	Surhuisterveen	208	576	6	6

Tabel 2 Aantal waargenomen soorten per kilometerhok en excursie.

Figuur 5. (links) Rottige Meente. (Foto: Emma van den Dool). **Figuur 6.** Appelscha, Kannedemeer. Veel paddenstoelen en regen.

enkele natte schrale graslanden met onder andere Spaanse ruiter. Enkele gevonden soorten zijn: Bepoederde rupsendoder (*Isaria farinosa*), Eikentakstromakelkje (*Rutstroemia firma*) en Harig dwergoortje (*Resupinatus trichotis*).

De Rottige Meente is een groot laagveencomplex met moerassen, schrale graslanden, veenmosrietlanden en broekbossen (Figuur 5). Tijdens de werkweek werd het noordoostelijke deel bij Nijetrijne bezocht. Hier waren de opvallendste paddenstoelen Bleke geelvezelgordijnzwam (*Cortinarius saniosus*), Elzenkrulzoom (*Paxillus rubicundulus*) en Bleke moeraszwavelkop (*Hypholoma elongatum*).

Op donderdag 13 oktober waren er slechts twee excursies, omdat Machiel Noordeloos de beginnersgroep de hele dag het determineren van paddenstoelen bijbracht, hetgeen zeer gewaardeerd werd. De excursieterreinen waren: de bosrijke rand van het Fochteloër Veem bij Ravenswoud en de omgeving van het Kannedemeer in de Boswachterij Appelscha (Figuur 6).

De bossen bij Ravenswoud aan de zuidrand van het Fochteloërveen op voormalige heideontginningen bestaan deels uit vochtig tot droog al dan niet gemengd loofbos en deels uit percelen met onder andere *Larix* en Fijnspar en enkele eikenlanen. Opvallende soorten zijn: Appellussula (*Russula paludosa*) (Figuur 7), Purpersnedemycena (*Mycena pelianthina*) (Figuur 8), en de gewone bruine en de gele vorm van Holsteelboleet (*Suillus cavipes* f. *cavipes* en *Suillus cavipes* f. *aureus*) (Figuur 9).

Het gebied rond het Kannedemeer, een zandafgraving, bestaat uit gemengd bos, vochtige heide, zandverstuivingen, vochtige oever en schraalgrasland.

Figuur 7. Appellussula (*Russula paludosa*) in dennenbos bij het Fochteloërveen. (Foto: Paul van Drimmelen)

Figuur 8. *Purpersnedemycena* (*Mycena pelianthina*) in berm aan loofbos bij het Fochteloërveen. (Foto: Alfons Vaessen)

Figuur 9. *Holsteelboleet* (*Suillus cavipes*). 9a. *Holsteelboleet* (*S. cavipes* f. *cavipes*). Grote groep in *Larix*bos bij het Fochteloërveen. (Foto: Melchior van Tweel) 9b. *Holsteelboleet*, gele vorm (*S. cavipes* f. *aureus*). (Foto: Alfons Vaessen)

Leuke soorten zijn: Roze pronkridder (*Calocybe carnea*), Grootsporige ster-spooersatijnzwam (*Entoloma milthaleri*) en Veenmosgrauwkop (*Lyophyllum palustre*).

De excursies van 14 oktober, de laatste excursiedag van de werkweek, gingen naar het Waterwingebied Burgum bij Burgum, de Coendersborg bij Nuis en de Driessenpolder in de Lindevallei bij Wolvega.

Het Waterwinbos bij Burgum is een deels gemengd bos op rijke grond met brede graspaden en aan het eind een schraal grasland en een heitje. Hier werd onder andere gevonden: Gerimpeld mosoortje (*Arrhenia retiruga*), Oranje populierboleet (*Leccinum albostipitatum*) en Vaaggegordelde melkzwam (*Lactarius evosmus*).

Een van de deelnemers heeft de eikenlaan van de aangrenzende Menno van Coehoornweg bekeken. Deze bleek rijk aan paddenstoelen, onder meer: Duifruusula (*Russula grisea*), Zilvergrijze ridderzwam (*Tricholoma sculpturatum*) (Figuur 10) en Valse beukenridderzwam (*T. ustaloides*).

De Coendersborg bij Nuis is een historische buitenplaats. Het biedt een grote variëteit aan habitats: bloemrijke graslanden omzoomd met houtsingels, lanen, loof- en naaldbomen en een klein heideveldje. Enkele soorten: Kleine brokkelzakamaniet (*Amanita olivaceo-grisea*), de topsoort van de Coendersborg, Netstelige heksenboleet (*Suillellus luridus*) en Vissige eikenrussula (*Russula graveolens*).

De Driessenpolder in de Lindevallei bestaat uit veenmosrietland en natte broekbossen met wilg, berk en Zwarte els. Hier werd weer een aantal mooie moerassoorten gevonden: Hoogveenmosklokje (*Galerina sphagnorum*), Lila melkzwam (*Lactarius lilacinus*), Dwergvezelkop (*Inocybe squarrosa*) en Bonte berkenboleet (*Leccinum variicolor*) (Figuur 11).

Op de vertrekdag van de werkweek besloten enkele deelnemers een herhaald bezoek te brengen aan de Slotplaats in Bakkeveen, dat

leverde nog een aantal interessante soorten op: de eerste vondst in Friesland van Tweekleurige russula (*Russula veternosa*), Oranjerode hertenzwam (*Pluteus aurantiorugosus*) en Goudvliesbundelzwam (*Pholiota adiposa*).

Vliegenzwam

Tijdens de werkweek is uiteraard ook speciaal gekeken naar de aanwezigheid van Vliegenzwam (Figuur 12). Vliegenzwam was niet voor niets soort van het jaar. Totaal is hij in 13 kilometerhokken gevonden in de excursiegebieden Allardsoog, Slotplaats, Kleibos, Mensingebos, Katlijker Schar, Schuttebos, Rottige Meente, Ravenswoud, Kannedemeer, Burgum en Coendersborg. Hij werd gevonden in bossen en lanen, op zand- en veengronden en potklei en zowel behoorlijk nat als kurkdroog. Helaas is de waardboom in veel gevallen niet genoteerd.

Top 12

Vliegenzwam valt met 13 kilometerhokken net buiten de top 12 van meest waargenomen soorten. 18 kilometerhokken: Parelamaniet (*Amanita rubescens*), 17 kilometerhokken: Gewone fopzwam (*Laccaria laccata*), Helmmycena (*Mycena galericulata*) en Gewone krulzoom (*Paxillus involutus*), 16 kilometerhokken: Grote bloedsteelmycena (*M. haematopus*), 15 kilometerhokken: Gewone zwavelkop (*Hypholoma fasciculare*), Rimpelende melkzwam, (*Lactarius tabidus*) Breedplaatstreephoed (*Megacollybia platyphylla*) en Geweizwam (*Xylaria hypoxylon*), 14 kilometerhokken: Kaneelkleurige melkzwam (*Lactarius quietus*), Oranjegeel trechtertje (*Rickenella fibula*) en Bundelmycena (*M. arcangeliana*).

190 soorten werden in slechts één kilometerhok waargenomen.

Rode Lijst

Tijdens de werkweek werden 70 Rode Lijst-soorten gevonden (Tabel 3). De Rode Lijst-index van de werkweek is 141. Hoogveenmosklokje is ernstig bedreigd. Bij de 15 soorten die in de categorie

Figuur 10. Zilvergrijze ridderzwam (*Tricholoma scalpturatum*) in eikenlaan bij Burgum. (Foto: Alfons Vaessen)

Figuur 11. Bonte berkenboleet (*Leccinum variicolor*).

Figuur 12. Vliegenzwam (*Amanita muscaria*). (Foto's: Alfons Vaessen)

EB	Ernstig bedreigd	1
BE	Bedreigd	15
KW	Kwetsbaar	38
GE	Gevoelig	16

Tabel 3. (links) Aantal Rode Lijst-soorten;

Tabel 4 (links onder) Spreiding paddenstoelsoorten over de diverse habitats.

Tabel 5. (rechts onder) Verdeling in functionele groepen.

1	Loofbossen	265
2	Struwelen	28
3	Naaldbossen	64
4	Lanen	51
5	Schrale graslanden	12
6	Moerassen	8
7	Gras- en hooilanden	22
8	Duinen	2
9	Parken	33

Am	Associatie mossen	12
Em	Ectomychorriza	188
Pb	Biotrofe parasiet	7
Pn	Necrotrofe parasiet	32
Sc	Saprootroof mest	3
Sh	Saprootroof hout	131
Sk	Saprootroof kruiden	20
St	Saprootroof grond	93

Bedreigd vallen vinden we negen soorten van broekbossen, wilgenstruwelen en venen en moerassen: Valse satijnvezelkop (*Inocybe paludinella*), Lila melkzwam, Bruinschubbige gordijnzwam (*Cortinarius pholideus*), Veenmosgordijnzwam (*C. tubarius*), Kruipwilggordijnzwam (*C. dumetorum*), Dwergvezelkop, Egelzwammetje (*Phaeomarasmius erinaceus*), Kaal veenmosklokje (*Galerina tibiiocystis*) en Rietmycena (*Mycena belliae*). Hieruit blijkt het belang van deze vegetaties, waardoor mycologisch onderzoek in deze biotopen van groot belang is.

Bij de soorten in de categorie Kwetsbaar domineren ectomycorrhizasoorten van bossen en lanen, zoals Rossige stekelzwam (*Hydnum rufescens*), Geraniumrussula (*Russula peltargonia*) en Zeepzwam (*Tricholoma saponaceum*). Maar ook in deze categorie vinden we elf soorten van broekbossen en moerassen en venen, onder andere Vlokkig veenmosklokje (*Galerina paludosa*) en Veenmossatijnzwam (*Entoloma elodes*).

Habitats

De meeste gevonden soorten hebben hun habitat-optimum in loof- en naaldbossen en in lanen (Tabel 4). De meeste soorten vinden we in loofbossen op voedselarm en voedselrijk zand en in naaldbossen op voedselarm zand. Bij de lanen zijn de soorten van vochtige, voedselrijke lanen in de meerderheid, zoals Purperen gordijnzwam (*Cortinarius purpurascens*) en Roze geelplaatrussula (*Russula decipiens*).

Bij de habitats vallen ook hier weer de soorten van elzen-, wilgen- en berkenbroekbossen en wilgenbroekstruwelen op, met respectievelijk 21 en 20 soorten, waaronder Ranzige elzen-satijnzwam (*Entoloma caccabus*) en Wilgenvezelkop (*Inocybe salicis*).

Drie zeer zeldzame soorten

Tijdens de werkweek zijn drie zeer zeldzame soorten gevonden: Veenmoszompzwam en Olijfbroine zwavelkop werden gevonden in het Wikelslân en *Entoloma milthaleri* bij het Kannedemeer. Alle drie zijn het soorten van een natte, venige omgeving.

Met het moeras verbonden... (Beatrice Mantel)

Friesland was de ideale locatie om de moeraspaddenstoelen onder de loep te nemen. De vers gekochte Drentse Atlas was als eerste in mijn doos, aangevuld met boeken voor beginners. Wat ik kon verwachten, dat wist ik niet, maar mijn hoofd stond vol met vragen en het behapbare doel om in het veld tot het geslacht te kunnen komen. Als waarnemer van het laagveendistrict in Noord-Holland, was mijn eerste vraag: zijn de biotopen in Friesland ook zo subtiel verschillend als in mijn eigen omgeving? Met bijbehorende paddenstoelen?

Elke dag was er een moerasexcursie gepland, en achteraf gezien waren ze allemaal verschillend.

Maandag 10 oktober: Earnewoude – It Wikelslân

Onder begeleiding van Betty Kooistra, enthousiaste vrijwilligster van 'It Fryske Gea' hebben wij het Wikelslân bezocht. Melchior van Tweel had wel benadrukt voor alle schrijvers dat biotopen noteren heel belangrijk is. Als schrijver die dag begon ik dus zorgvuldig.

Eerst pitrusvelden, niet gemaaide rietvelden, en dan een afwisseling van gemaaide paden van natte graslanden, berken- en elzenbroekbossen met hier en daar een paar wilgen. Maar de moeilijkere opgave begon bij de broekbosjes zonder duidelijke afscheiding tussen berk en els. Zij gingen in elkaar over, onopvallend, door de soms subtiële overgangen, afhankelijk van reliëf en waterstand. Achteraf waren het grote verschillen in de ondergroei: een constante afwisseling van poeltjes, boomvoeten-eilanden met mossen naar eerst nat met strooisel, dan drogere plekken met grassen en zeggen of varens, en ineens veenmostapijten of -bulten. Fascinerend!

Moeilijk dan om de biotooptypen te karakteriseren, zeker in een klein notitieboek. En dat terwijl ik ook alle na elkaar uit elke hoek gevonden paddenstoelennamen moest noteren, huppelend achter iedereen aan: wat is de Latijnse naam? Waar stond het? Zoveel verloren informatie!

Dat zal ik nooit vergeten: eerst het gejuich, dan het stralende gezicht van Melchior bij het vinden van de eerste Fijnschubbig schijncantharel (*Hygrophoropsis fuscusquamula*) (Figuur 13) – in het gemaaide pad (naast Pitrus).

Figuur 13. Fijnschubbig schijncantharel (*Hygrophoropsis fuscusquamula*). 13a. Habitus. 13b. In berm in de Alde Feanen (Wikelslân) met Pitrus. (Foto's: Melchior van Tweel)

Figuur 14. Donkere elzenzompzwam (*Alnicola scolecina*). (Foto: Alfons Vaessen)

Bij elzen langs een pad werd een groepje zompzwammen (*Alnicola spec.*) gevonden. Wij waren aan het uitzoeken welke soort het kon zijn, toen Inge ons kwam helpen. Het bleken drie verschillende soorten te zijn. Het ideale moment voor een mooie uitleg over de kenmerken van de Fijnschubbige elzenzompzwam (*A. subconspersa*), de Bleke elzenzompzwam (*A. escharoides*) en de Donkere elzenzompzwam (*A. scolecina*) (Figuur 14).

Al onderweg naar de uitgang kwamen we ineens een juweel tegen: bij het laatste bosje een veel belovend veenmostapijt. Een paar enthousiastelingen konden slechts een paar minuten daarin kijken. Daar kwamen bijzondere vondsten uit, de zeldzame Veenmoszompzwam (*A. sphagnetii*) en de Veenmosgordijnzwam (*Cortinarius tubarius*).

Dinsdag 11 oktober: Buitenpost Rohelster Mieden, Laarzenpad Mem Wedman

Dit is een moerasstukje gedomineerd door bijna ontoegankelijke wilgenbroekstruwelen. Frustrerend en vermoeiend, het gekruip door de struwelen, maar bij volharding gaf het heel mooie aan wilgen gebonden vondsten. De excursie begon meteen met een mooi tapijt van een Satijnzwam, die door Machiel Noordeloos werd meegenomen voor DNA-analyse. Was het de zeer zeldzame Witte moerasbossatijnzwam (*Entoloma roseoalbum*)? Ik ben heel nieuwsgierig naar de uitslag.

De Violetvlekkende moerasmelkzwam (*Lactarius aspidicus*), de Valse zilversteelzompzwam (*Alnicola badiolateritia*) met zijn glimmende lamelsnede en de Koperrode gordijnzwam (*Cortinarius uliginosus*) (waarvan Machiel onze beginnersgroep liet zien welke mooie kleurstof ervan gemaakt kan worden) hebben ook een grote indruk gemaakt. Inge liet me ook mycorrhiza's zien aan de wortel van een wilg.

Verderop vond ik een oude wilg met dikke liggende takken, prachtig met mos bedekt, de grond ook. Ik ging bij de voet zitten om even te genieten van dit stukje ongerepte natuur. Eerst zag ik weinig, maar langzaam werden kleine onopvallende paddenstoelen van verschillende soorten zichtbaar overal op de stammen of ernaast. Deze boom was een rijk biotoop in zichzelf, en ik was graag langer gebleven, al was het alleen maar om te tellen hoeveel verschillende soorten ik kon vinden. Geen enkele naam voor de lijst, maar wat frustratie van onwetendheid had kunnen zijn, werd uiteindelijk een belofte aan mijzelf om meer van de wilgenbossen te leren.

Verrassend was ook een heel bijzonder veenmosgedeelte. Onze excursieleider Emma van den Dool wilde gelukkig naar een verre berk toe, achter twee populieren, en beschermd door een slootje. Zij heeft ons geleid naar de enige 'postzegel' veenmostapijt met melkzwammen en russula's, en op de hoogste bulten een Veenmosgordijnzwam (*Cortinarius tubarius*) of was het de Valse veenmosgordijnzwam (*C. huronensis*)? Vermoeidheid begon al op te treden, en ik kon me niet meer concentreren op de vondsten.

Woensdag 12 oktober: Rottige Meente

Helaas bezochten we niet het best ontwikkelde deel voor veenmossen maar een wat droger deel met meer bos. Eerst langs een laan met gemengd loofbos met elzen, Lijsterbes, berken en eiken. Tussen veenmos in een berkenbos vond ik een groep paddenstoelen met mooie paarse vruchtlichamen. Door snel te kijken naar de witte schubben op de hoed, dacht ik meteen aan de Witschubbige gordijnzwam (*Cortinarius hemitrichus*), die net daarvoor werd ontdekt. Gelukkig was Annelies erbij en dankzij haar scherpe blik, geduld, en tip om aan eraan te gaan ruiken, had ik mijn eerste contact gemaakt met de Paarse pelargoniumgordijnzwam (*Cortinarius paleifer*).

Langs het wandelpad, achter een paar bramen en brandnetels, vonden wij op een paar m² een tiental berkenboleten (*Leccinum sl.*). Ondanks een goede sleutel om de vijf soorten die in dit biotoop voorkomen uit elkaar te halen, blijft het toch in het veld een subtiele oefening en zal ik ze moeten meenemen om onder de microscoop de sporen te meten.

Aan de rechterkant was van een afstand een berkenbroekbos te zien met interessante vegetatie (varens, grassen, veenmossen) en berkenboleten, maar door een brede sloot onbereikbaar. Toen wij een opening ernaar toe hadden bereikt, was het al laat in de dag en werd besloten om de laan te volgen. Verderop leverde een veelbelovend stuk gemaaid grasland met aan de randen veenmossen, een Fijnschubbige schijncañtharel op (weer naast Pitrus), en andere interessante vondsten die meegenomen zijn voor determinatie, maar mijn concentratie was helaas weer weg.

In het laatste stuk laan zagen we aan de ene kant prachtige vruchtlichamen van Vliegenschimmelen (*Amanita muscaria*) en er tegenover op geen drie meter afstand, een groep Gele berkenrussula (*Russula claroflava*) en berkenboleten (*Leccinum sl.*). Dit bracht een verrassend kleurcontrast dat ik niet zo vaak zie bij de natte moerassen in mijn gebied.

Donderdag 13 oktober

Op donderdag gaf Machiel Noordeloos een cursus voor de beginnersgroep over macro-kenmerken en hun beschrijvingen. Dat wilde ik natuurlijk niet missen. Methodisch werken blijkt essentieel te zijn: altijd eerst een sporee maken, en alle kenmerken in detail proberen te beschrijven: sommige verdwijnen immers na een paar uren (die soms doorslaggevend blijken te zijn voor determinatie). Het beschrijvingsformulier is daarvoor een onmisbare tool. Met geduld voor al onze vragen, en uitstekende uitleg over wat bedoeld wordt in de terminologie met bijvoorbeeld radiaal gevoerd, of ingegroeid vezelig, liet Machiel ons in groepjes oefenen. Heel leerzaam, maar ik merk dat ik blijf hangen bij de meeste details, eindeloos twijfelend.

Vrijdag 14 oktober: De Lindevallei (Figuur 15)

Het was weer een heel bijzonder gebied. Na een gemaaid grasland, met dotterbloemen maar geen enkele paddenstoel, gingen wij over een vlonderbrug de moerasbossen in. Wilgen, elzen, berken, en veenmosrietlanden met aparte overgangen van vegetatie.

Bij het begin was er meteen een oude wilg met liggende takken. De eerste Violetvlekkende melkzwam (*Lactarius aspidus*) was meteen gespot. En veel andere paddenstoelen, maar wij moesten verder. Weer bij wilgen, werd naast een Kopperode gordijnzwam een gele paddenstoel gevonden. Inge vroeg zich af of het zijn gele variant was (*C. uliginosus f. luteus*) of toch de Gele wilgengordijnzwam (*C. cinnamomeoluteus*)?

Aangekomen bij een groot vlak van veenmosrietland, kregen wij van Melchior een mooie uitleg over de voor hem zichtbare overgang van veenmosrietland naar natte moeras-

Figuur 15. Lindevallei. Pauze in de regen. (Foto: Emma van den Dool)

Figuur 16. Vindplaats *Rietmycena* en *Biezenmycena* in de Rohelster Mieden. (Foto: AnnaElise Jansen)

heide (vegetatie waar de Moerashoningzwam, *Armillaria ectypa*, kan staan, die we niet vonden). Het verklaarde ook wel de verwarrende waarneming: klein blijvende elzen in dikke veenmostapijten en diep daarin lang riet (waar ik verdwaalde - nog bedankt Anje voor de redding!). Was dat een stadium van de successie van Moerasheide naar moerasbossen? met Elzen? Zouden het niet berken moeten zijn? Het leverde weinig nieuwe soorten paddenstoelen op, maar wel een rijke beleving.

De werkweek in Friesland was boven verwachtingen. Ten eerste leek de kwaliteit van de moerasgebieden (met hoog gehouden waterstand) weinig tot geen last te hebben gehad van de uitzonderlijke droogte in de zomer. Terwijl de veenmosrietlanden tot onze spijt eerder in het seizoen hun hoogtepunt leken te

hebben bereikt – afgezien van enkele wasplaten en mosklokjes - leverden de moerasbossen daarentegen een relatieve overvloed aan paddenstoelen. Hoewel er veel saprotrofe soorten waren, ging mijn aandacht vooral naar de vele ectomycorrhiza-vormende soorten, veel daarvan strikt gebonden aan wilg, els of berk. (*Alnicola*'s, *Entoloma*'s, *Russula*'s, *Lactarius*, *Cortinarius*)

Ik weet dat de meeste gevonden soorten langs me heen zijn gegaan, vooral de *Mycena*'s, *Hebeloma*'s, satijnzwammen, vezelkoppen en alle ascomyceten!

De grootste verrassing brachten mij de wilgenbossen en -struwelen, die vaak als bos zo ondergewaardeerd overkomen, maar het meest soortenrijk waren. Mijn fascinatie voor moerasbiotopen en hun paddenstoelen is alleen maar gegroeid.

Twee rietmycena's: *Rietmycena* en *Biezenmycena* (AnnaElise Jansen)

Op 11 oktober gingen we naar de Rohelster Mieden, een nat terrein ten zuiden van Beetsterzwaag. Het is een natuurgebied met petgaten die door de turfwinning zijn ontstaan (kilometerhok 205–583). Na een elzenbosje kwamen we in meer open terrein, grasland met een flinke rietkraag erlangs (Figuur 16). Het open water daarachter, het petgat, zag je alleen als je die rietkraag inging. Dat deed Inge dan ook; niet om naar dat water te kijken, maar om er snel weer uit te komen mét een *Rietmycena* (*Mycena belliae*) die zij triomfantelijk omhoog hield! Daarop ben ik ook die rietkraag ingedoken, om er nog meer van te verzamelen als bijdrage aan het project over dit geslacht dat nu bij Naturalis loopt. Behalve de *Rietmycena* vond ik er ook de *Biezenmycena* (*Mycena bulbosa*).

Figuur 17. *Rietmycena* (*Mycena belliae*). en **Figuur 18.** *Biezenmycena* (*Mycena bulbosa*).
(Foto's: AnnaElise Jansen)

De *Rietmycena* (Figuur 17), is een prachtige omphaloïde mycena met duidelijke navel. De hoed is bruinig-rose, 5–13 mm breed, iets kleverig en doorschijnend gestreept tot in het centrum dat verdiept is in een duidelijke navel. De soort is duidelijk herkenbaar aan de witte, aflopende lamellen. Ook het kleurcontrast tussen de rozebruinige hoed en de witte lamellen en steel is opvallend. De steel is cilindrisch, 1–2 mm breed en 30–40 tot soms wel 80 mm lang en dus veel langer dan de hoed breed is. Deze soort groeit op dood blad of dode stengels van Riet (*Phragmites communis*), in groepjes en solitair in rietkragen net boven de waterspiegel. In de Verspreidingsatlas is te zien dat de *Rietmycena* matig algemeen is en bedreigd (BE) op de Rode Lijst.

De *Biezenmycena* (Figuur 18), een mycenoïde paddenstoel, is ook erg mooi, maar heel wat kleiner. Het hoedje is 3–4 mm breed, het steeltje 8 mm lang en minder dan een halve mm breed. Het meest opvallende is het basaalschijfje dat gegroefd, harig of wollig is en wel 1,5 mm breed is – dus flink groter dan de steelbreedte. Het hoedje is een beetje grijsig, maar verder is alles wit. Ook na flink zoeken vond ik maar twee exemplaren. Ook deze groeiden op een dode stengel van Riet, maar kan volgens de Verspreidingsatlas ook wel groeien op andere grassoorten of op biezen (*Scirpus*), russen (*Juncus*) of zeggen (*Carex*). In de Verspreidingsatlas is ook te zien dat de *Biezenmycena* vrij algemeen is en thans niet bedreigd op de Rode Lijst.

Tot slot

Dank aan Inge Somhorst voor de mycologische leiding, Machiel Noordeloos voor het begeleiden van de beginnersgroep, Melchior van Tweel voor het samenstellen van de soortenlijst, Marjo van den Haak en Kees van Vliet voor de organisatie, Betty Kooistra (vrijwilliger It Fryske Gea) en Cees Koelewijn voor het leiden van enkele excursies, Sjoerd Greydanus en Gosse Haga voor hulp bij de voorbereidingen en het zoeken naar excursiegebieden, en ten slotte alle deelnemers voor hun bijdrage en inzet.

Literatuur

- Arnolds, E. & A. van den Berg (2013). Beknopte Standaardlijst van de Nederlandse paddenstoelen. Nederlandse Mycologische Vereniging.
 Arnolds, E. & M. Veerkamp (2008). Basisrapport Rode Lijst paddenstoelen. Nederlandse Mycologische Vereniging.

<https://www.verspreidingsatlas.nl/paddenstoelen>